

VETT UTAN ETIKETT

Rasmus Andersson

Del 1. Vett utan etikett

Att skriva om miljön är inget nytt. Vi skriver om miljön hela tiden, varje dag. Vi får även höra mycket om den och dessutom lever vi i den. Det har blivit en omvälvande historia och det är inte alltid lätt att veta vad en ska ta sig till. I vilket fall så är det här en sammanfattning. En förklaring, en berättelse, en del i ett arbete. En manual eller enkel guide. Som jag har skrivit. Det finns en del fakta från annat håll och då skriver jag det.

Den är uppdelad så att en enkelt kan ta sig fram. Feta rubriker är en paus och feta rubriker markerade med grått är en ny del. Det ska gå att vrida och vända på bladen hur man vill både för sig själv och tillsammans. Texterna är inte långdragna. Det finns gott om exempel och tid för reflektion...

Vi behöver inte förvänta oss en helt ny värld. För det handlar fortfarande om samma värld, vår värld här på jorden. Var en nu är. Var en nu sitter eller står eller ligger så tar vi alla del i den. Vi gör det både individuellt och kollektivt. I det här x:et får du kunskap om vad vi kan göra i den.

Det kommer tas upp en del idéer och vare sig en snappar upp något eller inte, gillar det eller inte så hoppas jag det hjälper istället för att stjälper (vad det nu heter.) Det handlar både om små och stora idéer, lösningar, frågor och det kanske inte alltid är roligt. Men faktan finns här för att väcka oss. Hålla oss vakna. Gå i motstånd och kunna finula vidare även i de tråkiga.

Trasiga skor och inte ha något är en grej. Att ha många skor är också en grej. Det tillhör olika verkligheter. Något som börjar undra över en viss ålder. Varför är det så. Varför är det inte så. Vad är en resurs och vad gör den. Vad behövs för att den ska finnas. Vad gör vi med dem. Varför är resurser så viktiga, varför är de så märkligt fördelade? Vilka använder vi. Vilka behöver vi. Vad gör vi för att de ska finnas. Vad kan jag göra.

Har du kommit så långt är det helt naturligt. Det innebär att du också är en människa.

Nu banne med, börjar de T.

Den svalkande miljö ekvationen. 0,06 %. (Ingen tanke bakom uttrycket.)

Att skriva om miljö är inget nytt återigen. Men vi gör det ändå eftersom vi bryr oss så mycket. Vi skriver en väldig massa. Men gör vi det tillräckligt? det beror på vem du frågar. Att sammanfatta eller förstå allt i massan kan vara lite svårt och det kan också vara svårt att veta vad som stämmer eller inte. Men det går att få reda på om vi undersöker och även prövar det i verkliga livet. Vi kan göra det enklare att förstå och dessutom komma på saker själva.

I naturen ser vi alltid tydliga tecken på vad som händer och inte händer. Det finns alltid tecken, vissa är bra, vissa mindre bra. Det är tecken som säger något. Att gullvivor kom eller inte kom så tidigt. Rönnbären blev många. Varför är nyansen mer eller mindre grön på bladen. Varför gav granbaggborren sig så på mer stammar det här året. Vilken individ överlever bättre eller sämre, vilket ursprung har den. Sen varför blir strålningen från vår sol så stark eller extremt tjock molnighet vissa dagar. Ja vad händer då...

Det är inte jättesvårt att lista ut. Blir en nästan bränd när en är ute är det inte bara oss det inte är bra för. Sen

har många kunnat anpassa sig idag. Men har vi ovanligt snabbt varierande perioder med snabb väderväxling så kan det vara svårt för vissa arter. Vissa kan ta stryk och andra inte. Det är alltså inte alltid bra, men så är det. Framförallt påverkas allt som växer och det vi odlar, framförallt de vi odlar utomhus utan skydd.

Nu är det ju så idag att vi odlar arter på andra platser än där det ursprungligen kommer ifrån.. T.ex. har vi testat odla sötpotatis i Sverige, Alnarp sedan 2014 i deras utomhus labb. Tomaten kommer ursprungligen från Mexico. Vi kan flytta växter. Vi har gjort de i tusentals år. Sedan 10 000 talet. Även när vi gör det så spelar de yttre faktorerna roll.(Yttre faktorer alltså sånt som temperatur, vind, sol och regn.) De yttre faktorer kommer påverka oavsett var en art kommer ifrån. Från mandeln, citronmelissen, körveln, eukalyptusen och alla andra arter. Det handlar inte bara om växterna, alla arter påverkas av yttre faktorer. POM (programmet för odlad mångfald) gör ett viktigt arbete. De dokumenterar, ger berättelser och kunskap om arter och deras ursprungsplatser. Många (de flesta) arter har utvecklats specifikt just på en plats med de arterna som finns där. Det är därför det förändras en hel del när vi tar in någonting nytt, speciellt när det är en främmande art. Då sker det en anpassning, det är liv bra på. Oavsett om den nya arten kommer trivas eller inte. Trivs den bra så anpassar den sig bättre.

Johanna på AGFO en medial plattform pratade nyligen om bananodling. Musa (Banan) örten kan odlas i kruka inne här, den är inget ogräs som tar över allt då. Den är inget "gräs" i huvudtaget även om den inte är så långt ifrån. Gräs och banan är båda enhjärtbladiga. Men det är palmer, majs, råg bl.a. som tillhör Poaceae, (gräs familjen.) Inte banan. Bananen har en egen släkt (Musa) som

tillhör Zingiberales (ingefära ordningen.) Den har fått sin utveckling i de sydligare delarna. Eftersom banan inte är en ekologisk del av vår nordiska natur så är den svår att integrera ute direkt på bar mark här. Därför odlas den inne av vissa om den odlas här. Olika försök görs och forskning pågår. I vilket fall som helst som tidigare skrivet, så tar det tid. Det finns många fler arter som inte är en ekologisk del i vår natur men tyckte den här var ett uppenbart exempel. Musa (Bananen) skulle alltså förmodligen inte klara av våra yttre faktorer lika bra.

Det vilda påverkas också av yttre faktorer. (De påverkas mest.) En del vilda växter som växer här och är rätt härdiga och det finns mer arter som är det. Vitis vinifera och Rosa rugosa, alunrot m.m har blivit rätt härdiga också. Mkt pga. samarbete med mycel men finns även fler faktorer.

Lichenes (Lavarna) t.ex. är några av de mest avancerade överlevarna. De kan stå emot (klara av) extrem kyla, extrem hetta, vara ute i rymden och de har även dehydrerade förmågor så de kan komma tillbaka till liv. Merlin Sheldrake har skrivit en hel del om det och uppdaterar oss med det nyaste inom svamp forskningen. Men EXTREMA påfrestningar klarar inte alla av. Få klarar det, många inte. Googla bara på "ekosystem i klimatförändringar" så kan du se både Naturvårdsverket och Naturskyddsföreningen inlägg som uttrycker sig väldigt tydligt.

DÄRFÖR ÄR DET BRA ATT VI SKYDDAR PLATSER PÅ OLIKA SÄTT, BEVARAR OCH TAR HAND OM VÅRA ARTER. (Vissa ord* (finns många) ska vi vara lite noggrannare med eftersom vi ofta missleds när vi använder dem. Vi är inte alltid så utförliga på att förklara vad vi menar med dem så kan de ge oss en diffus uppfattning. Speciellt när vi pratar om miljö, här vill vi inte få en fel uppfattning.)

Ska vi fortsätta leva med andra arter måste vi lära oss vad de behöver. Det här kommer jag skriva mer om och det är inte så komplicerat som alla tror. Vi kan dra liknelser om hur vi själv är och vad vi själva gör och behöver.)

VI ÄR INTE SÅ OLIKA. VI KAN LÄRA OSS MER OM ANDRA OCH SAMTIDIGT DESSUTOM KAN VI LÄRA OSS MER OM OSS SJÄLVA.

Great

Alla platser är unika och har olika förutsättningar och resiliens. T.ex. om vi hade mer tåliga träd så kunde de skydda andra individer i undervegetationen. De skyddar marken. Träden utgör dessutom grunden till en bra markstruktur så den blir mer stabil, fast och samtidigt levande.

Om vi planterade ett träd hade en inte dött förgäves brukade trädgårdsmästaren Erik säga. Men det är inte bara träden som kan rädda oss. Utan de är vad vi gör för att träden ens ska överleva i fortsättningen. (I många fall är de bra på det, men inte alla fall.) Så hur kan vi tillsammans prioritera det som är viktigast och känns rätt. Hur. Vad kan vi integrera och ställa om i våra liv om vi ska komma någon vart. Börjar vi anpassa nya livsstilar eller börjar vi från noll... kanske börjar vi inviga eller vara med när någonting invigs. Börjar tänka om och leva i hållbara förhållanden.

Vi då

Det innan handlade mest om växter men kan du tro på att vi också kan öva upp vår biologiska anpassning. Eller det har vi ju redan gjort och vi utan rötter borde ju vara ännu bättre på det. Beror på vilken anpassning vi menar. Vår

anpassning utomhus, hur bra klarar vi oss där idag. Vi var antagligen rätt bra på det. Vilken anpassning vi än gör kan det vara bra att ta små steg. Peso a peso som jag och Oriol från Eco Regio brukar säga. Även om steg kan variera, så gör de skillnad. Speciellt om en är på väg mot något.

(Det finns en intervju med Elisabeth Lindgren på vetenskapsradion.) Hon pratar om skydd och vår biologi. Grundläggande saker. Dricker när en är törstig, känner efter hur något känns osv... sunt förnuft. Det är inte bara odling, boende, tech och ekonomi som kan anpassas (vi anpassar oss med) utan även vi kan göra det i våra egna kroppar. (Om du är en nörd i det här är det säkert ingen surprise men om du inte är det kan du hitta massor där ute... har tyvärr inga källor nu. Men det finns.) (t.ex. public speakers som snackar om biohacking men samma sak här när vi lyssnar på andra, säger inte att de som sägs inte är bra (Det är det säkert.) Men vi överdriver ofta en hel del. Så för andra gången: Så det är bra med distans. Distans till hur en ska ta till sig. EFTERSOM DET FINNS MYCKET. (Jag vet, för jag har inte alltid vetat hur jag skulle ta till mig.)

Men. Vi är inte mer utvecklade än de som funnits här flera miljoner år före oss. De lever fortfarande här. Vi har bara varit här en sekund. Men ändå gör vi så mycket. Mykorrhiza, samarbetet mycel har med växter, de växter har med mycel det har funnits här och varit med i massor. Litterärt varit med i massor innan oss. Det har tagit tid. Och utan det inget syre. Så ska vi hitta lösningar nu under dessa tider så behöver vi också göra det tillsammans. Det kommer/ kan vi dock sannerligen göra. Men hur lång tid ska det gå innan vi gör det? Var börjar vi? Här är några frågor...

Covid kom det av en slump? Viruset försöker de säga

oss något? Är det kanske naturen som reagerar? Ska vi fortsätta exakt som vi gjort. Finns det något annat vi kan göra. Vad kan det tänkas vara?... Är det inte så att vår hälsa varit onaturligt bra ganska lång tid nu? väldigt bra även om många lever monotona liv med alla möjliga mediciner de använder? Varför packas folk på så liten yta, vad tror vi händer då... Är det inte lite skumt? De livet vi lever finns det inte något ensidigt med dem? Många skulle påstå att det bara är att bota det sjukliga andra kanske skulle säga att det är komplext och vi behöver kolla på grund problemet. Ett svar? vem ska vi lyssna på? Just live well and eat well, right?. Säkert men hur bra är det att modifiera arter och sluta att vara med i och använda sig av naturens visdom? Vår egna visdom? Ska vi kanske leva med livets alla kontraster istället för emot dem? Ska vi utveckla eller förstöra mykorrhizas samarbete?

”När vi gör något kan vi göra det naturligt?” Människan gör inte alltid längre sånt som är naturligt. Många (inte alla) vet inte nödvändigtvis vad naturliga processer är. När vi bryter mot naturliga processer skapar vi ofta problem och ohälsa. Kan vi istället lära oss av dem? Naturliga är ofta logiskt och i andra sammanhang ekologiskt. kan vi göra vår utveckling naturlig och definiera vad naturligt är? Kan vi lära oss av det? ”

Our lovely Science

Vi gör en analys av måendet på bara en plats under en viss tid. Eller gör vi som många forskare, konkreta analyser/undersökningar från OLIKA platser under en viss tid. Resultaten kan visa t.ex. partiklar i luften. Tillväxtfaser m.m. Om instrumenten fungerar så visar resultaten värden vid olika tillfällen, värdena över en viss tid. Oftast tas

det många prov. Då kan vi lita på dem tycker jag. Men jag tycker också att vi inte alltid behöver instrument för att märka hur saker och ting mår, är och verkar... och att vi inte alltid kollar på rätt saker. Därav har vi också beteckningen på denna text. Vett utan etikett. Vår etikett finns i oss och vi kan bli bättre på att använda den. Vi kan använda våra ögon och med känsla kan vi t.ex. känna hur vått eller torrt något är. Vi kan med hjälp av smak smaka om något är friskt eller mindre friskt. Vi ska knappt nämna något om lukten, den är ännu mer avancerad. Vi som har några av de bästa instrumenten. Vi har dessa förmågor, ska vi inte använda dem? Vi kan förstå hur viktigt vädret är. Hur vi och andra arter lever och mår olika beroende på hur vi vårdar eller inte vårdar dem eller oss själva. Hur vi lever och vad vi medvetet kan göra. Det är ju också rätt sexigt att ha koll på grejerna och förstå vad som hänger och inte hänger ihop, enligt mig.

Nu fortsätter vi.

Mattias Knocks är biolog han skriver om en flygekorre som många trodde var utrotningshotad, så var fallet i ett visst område. Men den var inte utrotad i andra områden, där hade den hittat nya sätt att anpassa sig på. Han tar även upp att den mänskliga påverkan inte bara behöver vara negativ. Det kanske inte många tänker på. Men så kan det vara. Vi är och kan bli en schysst medverkande del i ekosystemet. I nuläget är det kanske svårt att se. Men vi vet mer nu om vad som är bra och dåligt att göra, även om inte alla som bryr sig.

(Brukar ta upp exemplet att det finns de som bryr sig och de som inte bryr sig.)

I råden om en bra inverkan handlar det om att spendera tid på en plats, ta hand om den. Minska giftiga avfall. Gör hälsosamma aktiviteter. Förstör inte i onödan. Skapa triv-

sel i den. Hjälp individerna där. Kanske odla. Använd sig av det nyttiga som finns, luften t.ex. Var lagom sorts aktiv i den. Stressa inte. Ta det lugnt. Ha både + och -. - övertänk inte. Använd "the appreciation" philosophy. Utvecklas. Sist men inte minst, låt inte råd begränsa utan tvärtom kolla om de kan vara till hjälp.

Johanna Stål har skrivit en "regelbok" med 365 olika regler med Naturskyddsföreningen. Massa tips och regler, typ som inspiration ifall det skulle hjälpa i sådana fall varför inte. Det är ändå våra fotsteg och handlingar som berättar vilka vi är. Vilka vi vill vara.

"Intelligenta människor gör andra intelligenta".

– Unknown Herbert

Intelligens betyder btw att välja mellan.

Själv har jag inga större undersökningar bland mina underlag men jag har experimenterat och studerat botaniska och biologiska ämnen. Jag har följt utvecklingen de senaste åren i naturen, i studier och lite ifrån vad vi människor skriver och gör. Planterade växter, mycelium. Tagit jordprover och mätt kornstorlekar på tre olika jordar. Det går också att göra med handen men här blir det mer exakt när vi gör det med silar. Planterat lite hemma hos mormor och morfar. Gjort en del trädgårdsjobb också, mer om de senare.